

Mester Attila

Tükröződés

Két ember ült a víz fölött,
a víz két embert tükrözött.

Elment az egyik és legott
helyén a hullám fodrozott.

A másik is felállt, s a képe
fejfel lefelé lóg a mélybe.

Kalapja vízzel van teli —
mi lesz, hogyha megemeli?

Aztán ki elment, visszajött,
ültek együtt a víz fölött.

lent két tükrökép összenézett,
fent a két ember fűtözészt.

Emlékezés Szilágyi Istvánra

75 éve, 1906. szeptember 6-án, Nagybecskerekben született. Élete azonban, amely szorosan kapcsolódott a munkásmozgalmak mindennapos harcaihoz, Kiskundorozsmához kötődött.

Az alig 20 ezer lakosú Dorozsma a két világháború között elsősorban mezőgazdasági jellegű település volt, munkásrétegét pedig a jelentős számú kubikos és a mintegy ezer családot kitevő téglagyári munkásság alkotta.

Az első világháború után leszűkült gazdasági lehetőségek, majd az 1929–33-as gazdasági válság a dorozsmai téglagyári munkásokat is szinte katasztrofális helyzetbe sodorta. Az egyik korabeli dokumentumban ezzel kapcsolatban a következőket olvashatjuk: „Amit kerestek a béke éveiben, abból élőködnek ma is, azt élők fel, ruházatuk nincs, tele vannak adóssággal, dolgozni szeretnének, de nem tudnak munkaalkalomhoz jutni...”

Szilágyi István is az 6 sorsukban osztozott, maga is kubikos volt, majd téglagyári munkásként dolgozott.

Az ellenforradalmi Horthy-korszak idején a téglagyári munkások között, a vidéki szocialista szervezkedés ismert nehézségei ellenére is, viszonylag erős szociáldemokrata helyi szervezet működött. E szervezet munkájába Szilágyi István 1932-ben kapcsolódott be.

Az 1932–33-as esztendő különösen nehéz feladatok megoldása elé állította a dorozsmai szervezett, baloldali munkásságot. Nemcsak a rendszer munkásellenes intézkedéseit buzdító túlteljesítő főszofigabíróval szemben kellett biztosítani a helyi csoport működését, de ekkor már számolniuk kellett az 1930. szeptember 1-i, nagy, helyi munkanélküli-tüntetés kiváltotta fokozott óvintézkedésekkel, valamint a baloldali munkásszervezetek ellen Kiskundorozsmán is kibontakozó jobboldali támadással.

Szervezett munkássá válásának idejére esett a Gömbös-féle Nemzeti Egység Párt szervezkedése is, amelybe igyekeztek a helyi munkásságot is bevonni. Néhány „munkanélküli eltévedt proletárt” ugyan sikerült bizonyos ígéretekkel megtéveszteni, de mint az MSZDP helyi szervezetének titkára írta: „Mi, kiskundorozsmai öntudatos munkásság ezekre, ami történt, azzal felelünk, hogy még erősebb hittel és meggyőződéssel, dacosan álljuk a reakció viharait és fokozottabb agitációval erősítjük azt az eszmét, amely az éhez és nyomorgó tömegeket felszabadítja, a szocializmust.”

Ilyen hittel és meggyőződéssel agitált e cél érdekében Szilágyi István is a különösen nagy erőpróbat jelentő, 1934-es közéleti helyhatósági választások alkalmával a szociáldemokrata felölt mellett. Olyan légkörben, amikor a főszofigabíró kijelentette, hogy megmutatja, Dorozsma határában nem lesz egyetlen szocialista sem.

1937 februárjában már a helyi szociáldemokrata szervezet vezetésének tagja volt. Így a moz-

galomban vezetett korábbi munkái jelentős mértékben kibővült. Így például több helyi sztrájk szervezésében is aktív részt vállalt.

A második világháború éveiben a leszűkült szervezeti lehetőségek miatt a politikai kiállás és agitáció fontos fokmérője volt a Szovjetunió győzelmével melletti egyéni kiállás. Ezt tette Szilágyi István is, aki számára, sok társával együtt, a szoviet győzelem egyet jelentett a jobb embersebb élet lehetőségével.

A vidék felszabadulását követően újult erővel látott munkához, 1944 októberében egyik szervezője volt a Magyar Kommunista Pártnak, részt vállalt a polgárorség munkáiban, majd párttitkárként dolgozott régi munkahelyén.

Az 1956-os ellenforradalom idején is tetteivel bizonyította a szocialista társadalmi rend iránti elkötelezettségét. Jórészt az ő kiállása eredményeként, a téglagyárban nem szünetelt a munka, ami az adott körülmények között egyértelmű politikai kiállásnak számított.

Munkás élete elismeréseként megkapta a Szocialista Hazáért Érdemrendet, 1971-ben halt meg.

Szilágyi István életútját, amely a mezharcolt eszmék megvalósulása mellett sok nehézséget és nyilván keserű történelmi tapasztalatokat is tartalmazott, mindvégig a fiatalon vállalt eszmékhez való hűség jellemezte. Valódi, emberhez méltó tartalmát pedig a szűkebb és tágabb értelemben vett közösség, a munkásosztály és az egész nemzet jobbulását akaró, kevésbé látványos, ám nélkülözhetetlen tettek alkották.

A. SAJTI ENIKÓ

STRÖBL ALAJOS SZOBRA

A BAKSI NEVO TRAJO (ÚJ ÉLET) CIGÁNY EGYÜTTES

Hagyományörzés és beilleszkedés

A magyar népmeséket, dalokat, táncokat sokszor cigányok mondják, éneklük, táncolják el, de van a cigányoknak sajátos, önálló kultúrájuk is. Elnek még zárt közösségek, amelyeknek nem kell éleszgetniük és újratermelniük néphagyományukat, mert az még élő valóság számukra. Sajátos népdalaikat éneklük, sajátos, külön táncokat járnak. Együttseik, ha közönség elé lépnek, elsősor sikert aratnak. S ma már egyre többször találkozhatunk velük különféle találkozókon, fesztiválokon.

A cigány népi együttesek egy-egy megmutatkozása nem csupán művészeti esemény, más értelme is van: közelebről megismerkedhetünk egy-velünk, köztünk élő népcsoporttal. Mert még most sem ismerjük eléggé. Nézzük meg őket közelebről!

A felületes ítéletek közül a legszelidebb az, hogy „a cigánygyerek hegedűvel a kezében születik”. Ez éppúgy nem igaz, mint ahogy egyéb általános tulajdonságokkal sem lehet jellemezni egy népcsoportot, amelynek számára a társadalmi munkamegosztás koronként és tájanként különböző lehetőségeket kínál és kínál. Vagy tagadnánk, hogy a foglalkoztatás, a társadalmi helyzet erősen alakítja az emberi tulajdonságokat?

A cigányok kézműves-kereskedő népként vándoroltak Európába. Tekintve, hogy elsősorban fémművesként tartós tárgyakat készítettek, általában előbb teltették a piacot, mintsem a helyben élő népekkel bensőségebb kapcsolatba kerülhettek volna. Ősi, zárt közösségi rendjük mindig nehezítette társadalmi beilleszkedésüket és fejlődésüket. A szocializmus sürgetően napirend-

re tűzi maradéktalan beilleszkedésüket a modern világba.

Azoknak, akik cselekvő részt vállalnak e történelmi folyamatban, elsősorban két területen kell munkálkodniuk. Először is küzdeniük kell a magyar lakosság körében élő olyan előítéletek ellen, mint hogy „a cigány természeténél fogva lop”, „a cigány nem szereti a munkát”, vagy pedig „a cigányokat az állam támogatja” a többiek rovására.”

Másodszor: a cigányság önismertét kell fejleszteniük. Jó, ha ők maguk is — mindenki mással együtt — tudatában vannak, hogy a cigányok az idők mélyéről nem a lustaságot, a tehetetlenséget és az alkoholisztust hozták, hanem a kézművességgel járó tudást és ügyességet; hogy a gagyizó aszszonyról és a kvarcóracsempészről „igazibb” cigány a szegkóvács, a tekővájó, a kosárfonó —, hogy csak a még ma is élő foglalkozásokat említsük, nem szólva olyan, már kiveszett mesterségekről, mint az üstfoltozás, a vályogvetés és a téglaegetés. (Lakatos Menyhértől tudunk alföldi cigányok hatvanas évekből sikeres téglagyári vállalkozásáról, amely régebbi idők kisipari hagyományaira épült, és néhány év után nem a téglavetők munkakövének fogyatkozásán fenekelt meg. Manapság a nógrádmezei szegkóvács szövetkezetéről hallunk jókat — remélhetőleg még sokáig!)

Természetesen efféle „cigány manufaktúrák” nem oldhatják meg sem a teljes cigány lakosság beilleszkedésének, sem a magyar népgazdaságnak minden gondját, de létük — és hírük! — növelheti e népcsoport becsületét, mind mások, mind önmaguk szemében. Hasonló a szerepük a cigány folklóregyütteseknek is. A művészi teljesítmény, a siker egyrészt csökkenti azt a tartózkodást, idegenkedést, amely kölcsönösen nehezen oldódik; másrészt önbizalmat, biztatást ad a sok évszázados törvényenkívüliség emlékeit hordozó, bizonytalan életérzésű embereknek. A befogadattás élménye oldja azt a lelki feszültséget, amely ma még a cigányságban rejlő hasznos energiák jó részét fölemészti.

Hogy a máig szét nem hullott nagycsaládok mekkora társadalmi szervező erőt jelenthetnek, azt mutatják a már említett termelőközösségek — és maguk a folklóregyüttesek is, ezeket általában ugyancsak családi szálak tartják össze.

Hasznos energiának kell tekintenünk a cigányoknak — ma még sokszor túlzott és eltorzult formában jelentkező — társadalmi érzékenységét. A cigány ember állandóan viszonyítani kényszerül önmaga helyzetét, sorsát, értékét másokéhoz. Ez a kényszer — ha némiképpen csökken szorítása —

árnyalt látás- és gondolkodásmód kialakulását segítheti. Egészséges, légkörben élő, egészséges szellemi közösségek a reális önismeret iskolái lehetnek; a különféle találkozók pedig — például a folklóregyüttesek esetében — a beilleszkedés állomásai. (Az egyik legutóbbi, nagy sikerű fesztivál a nyár elején zajlott le Tatán, a Cigány folklóregyüttesek első találkozója címmel, amelyet a jövőben rendszeressé kívánnak tenni. Képeink is ezen a találkozón készültek.) Önmagán túlmutató jelentőségű az a tény is, hogy a Tatán betlehemes játékkal szereplő milotai együttes Veresegyházon is jelen lehetett. Talvány ugyanígy a nagyecsediek képviselték a cigány folklort a hagyományörző együttesek országos találkozásán.

Érdemes megnéznünk, hogyan is jönnek létre ezek a csoportok.

Lényegileg háromféleképpen. Egy-egy községben pedagógus vagy népművelő szervezi és irányítja őket. Ilyen a szentai citezenekar — Németh Lajos tanár jóvoltából. Az effajta munka érik be akkor, amikor egy-egy régebbi együttes tagjai maguk alakítanak csoportot. Szép példa erre a sükösdői gyermekegyüttes, amelynek Balázs Ferenc a vezetője; de Baksán is hasonlóképpen, önálló kezdeményezésből jött létre a csoport Rostás Márton irányításával. A harmadik — igen figyelemreméltó — útja a szerveződések az, amely a nagyecsediek és a nyírvasvári együttesek születéséhez és megerősödéséhez vezetett. A budapesti Szegedi úti építőipari női szállóban kezdtek összejárni egy kis éneklésre, táncra ezek a szabócsai nők és férfiak. A szálló vezetősége is segítette őket egy ideig ebben; azután amikor a segítség megszakadt, a kialakult családi-baráti közösségek a hétvégeken szülőfalujuk művelődési házában folytatták az összejöveteleket — tudatosabb és komolyabb formában.

A két kitűnő együttes léte és művészi teljesítménye is bizonyítja: érdemes és fontos a munkásszállókban támogatni az efféle kezdeményezéseket. Ha a szülőhely is, a szálló is, a munkahely is segíti az ingázó munkások e rétegét abban, hogy még teljesen szét nem hullott hagyományos közösségeikre új közösségeket építsenek, amelyeknek közvetlen célja akár az, hogy a jelen kor színvonalán őrizzék hagyományos kultúrájukat, hihetjük, hogy a „fekete vonatok” híre is szelídjön fog; de talán nem is ez a lényeg, hanem az, hogy egy messziről érkező embercsoport végre valóban megérkezék valahová!

A folklóregyüttes és a találkozó sora — mint minden, ami a cigányság létére figyelmeztet — azt sugallja, hogy közös a gondunk, s harmonikus beilleszkedés mind az egész társadalom segítése, mind pedig a cigányok cselekvő részvétele nélkül elképzelhetetlen.

TRENCSENYI IMRE